

A lakossági és az előállítói „fogyasztással” összefüggő jogügyletek társadalompolitikai és jogi problémái

I.

A téma körvonalazása és a problémák felvezetése

A fogyasztói jogügyleteket, illetve szerződéseket kétféleképpen, szűkebb és tágabb értelemben közelítjük meg. Ha szűkebb értelemben nézzük őket, akkor kifejezetten csak jogi, mégpedig polgári jogi szempontok, esetleg igazgatási jogiak kerülnek előtérbe. Ha viszont tágabb értelemben vizsgáljuk e jogterületet, vagyis, ha a vizsgálatunkat minden olyan jogügylet-típusra kiterjesztjük, amely a lakosság életvitelét közvetlenül vagy közvetve érinti, akkor olyan komoly társadalomgazdasági és szociális feszültségekkel találjuk szembe magunkat, amelyek kezelése alól nem vonhatja ki magát az állam.

A szűkebb értelemben vett fogyasztói szerződéseket, így a házaló szerződést, a prospektus és a komputerre feltett áru-tulajdonsági adatok alapján történő internetes vételt, a „time-sharing-et” az utazási szerződést, a fogyasztói hitelt, valamint a közmű szerződéseket, továbbá az iparszerűen szolgáltatók által egyoldalúan a megrendelőknél címzett általános szerződési feltételeket (blanketta szerződések) – a bennük foglalt egyoldalú, nem egyszer a laikus megrendelőt tudatosan megtévesztő kikötések miatt – a fogyasztói társadalom védelme érdekében a tagállamok törvénykönyvei speciális módon rendezik, mégpedig uniós irányelvek alapján. A helyzet nagyjából Magyarországon is hasonló, azzal az eltéréssel, hogy a fogyasztói hitelt a fogyasztók védelme szem-

---

* Dr. Prugberger Tamás DSc, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Agrárjogi Tanszék, professor emeritus, Miskolc, a Professzorok Batthyányi Körének tagja

A tanulmány az OTKA 68-609 sz. támogatása keretében készült.

pontjából nem rendezi külön sem a Ptk., sem más magasabb rendű jogszabály. Ezeknél a hitelszerződéseknél ugyanis nincs a magyar jogban megnevezve, hogy ki számít fogyasztói „megrendelőnek” és ki nem. Ebből viszont komoly társadalmi-szociális feszültségek, állami úton kezelendő egzisztenciális problémák adódnak. Ezzel szemben, a globalizáció térhódítása ellenére, a holland Ptk. (Burgerlijke Wetboek), egyrészt mind a vásárlás, mind a fogyasztói hitel szempontjából fogalom kiterjesztéssel, fogyasztóként kezeli azt a vásárlót, vagy hitelt felvevő személyt, így pl. az egyszemélyi-családi kisvállalkozóként működő taxist vagy fuvarozót, aki a gépkocsit iparúzó tevékenységén túlmenően magáncélokra, a családdal történő utazásokra is használja.¹ Ugyanígy a munkaszerződés kötéskor, legtöbbször a munkáltatók által egyoldalúan elkészített blanketszerződések alkalmazása, valamint a munkáltatónak a munkavállaló feletti fölénye, és a munkavállalónak a munkáltatótól való egzisztenciális függősége miatt a holland jog a munkaszerződést is fogyasztói jellegű szerződésként kezeli. Ebből adódik, hogy valamennyi európai uniós tagállam közül a munkavállalók részére a legerőteljesebb felmondásvédelmet ez a jog biztosítja.²

Visszatérve a magyar tételes jogra, a Ptk.-ban szereplő, szűkebb értelemben vett fogyasztói vételi és vállalkozási jellegű fogyasztó szerződéseket teljes körűen feldolgozta.³ Nem mondható ez el azonban a fogyasztói hitelről, ahol a magyar jogalkotó nem tett mást, mint az eléggé hézagos uniós irányelvet szó szerint lefordítva, mechanikusan beillesztette a magyar jogrendszerbe. Ezzel szemben annak idején a német Alaptörvényben (Grundgesetz) deklarált szociális jogállamiság elvének megfelelően, Németország megvizsgálta, hogy a saját érvényben lévő fogyasztói hitelszerződési szabályok mennyiben állnak összhangban a kiadott irányelvvvel. Ennek során megállapította, hogy a német fogyasztói hitelre vonatkozó előírások nagyobb védelmet biztosítanak a fogyasztók részére, mint az irányelv, ezért a Bundestag a fogyasztói hitelre vonatko-

---

¹ BrungerlijkWetboek (Nederlands)m – Boek 7/A Art. 1791-1793. In: Welteksten 2002-2003. Boeken 1t/m 8. Mr. R. J. Q Klomp (red). Een mitgave van Ars Aegui Libri Nijmegen. 551. s. köv. o.

² Herma van Voss Inleiding Nederlands sozial recht. Den Haag 2003. 149. s köv. o.

³ Jura Europae; III. 70.10-29. (FUL. Art. 2.); Heema van Voss: Ineiling Nederlands Sozialrecht. Uitgever Boom. Den Haag, Derste druk, Boom Juridische witegers.

zó hazai jogát érintetlenül hagyta.⁴ A magyar jogalkotó részéről az irányelvhez történő viszonyulásának e kritizálható módja következtében állott elő az a helyzet, hogy a bankok, nemcsak figyelmen kívül hagyva a fogyasztói hitel speciális szabályait, hanem az általános szabályok megszegésével, erőfölényüket is felhasználva viszonyultak és viszonyulnak ma is a lakásvásárlási hitelekkel kapcsolatos azon problémákra Magyarországon, amelyek részben a világválság hatására állottak elő. Ezzel, valamint az államot terhelő lakossági, különösen élelmiszerellátási felelősség felvetésénél eljutottunk azokhoz a szociális kérdésekhez, amelyek miatt a fogyasztói ügyletek problémáit a tágabb megközelítés alapján kívánjuk megvizsgálni.

Mindezt figyelembe véve, most azokat a jogügylet típusokat fogjuk tárgyalni, amelyek társadalmi problémaként nemcsak a fogyasztókat, hanem a hazai termelőként, gyártóként, illetve előállítóként a fogyasztók részére piaci jelenlétükkel szolgáltatnak, de akiket vagy amelyeket a multinacionális kereskedelem, valamint szolgáltatóipar monopóliumok kialakításával és/vagy gazdasági erőfölény alkalmazásával, továbbá szakmai jártasság alapján igyekszik elnyomni, és a piacról kiiktatni. Ez a jelenség a fogyasztók, és a már említett módon fogyasztói attitűdökkel is kevert egyéni-családi kis-, és középvállalkozások sérelmére egyaránt fennáll az ipar, az áruforgalom, az iparszerű szolgáltatásnyújtás és a pénzügyi műveletek területén.

Erre való tekintettel, kihagyva a Ptk.-ban kifejezetten fogyasztói szerződésnek minősített, több nevesített, a jogirodalomban már feldolgozott szerződést, először a fogyasztói, valamint a kis- és középvállalkozói hitel problémáival, azt követően az élelmiszertermelés és láncolatosságot értékesítés, valamint általánosságban a blanketta szerződések anomáliáival kívánunk foglalkozni. Ennek során érinteni fogjuk azokat a munkaszerződéskötési és felmondási technikákat is, amelyekkel - gazdasági erőfölényüket kihasználva - a munkáltatók a munkavállalók hátrányára éppen úgy élni szoktak, mint azok a szakmát ismerő vállalatok, amelyek a laikus ügyfelek csalárd megvezetésére éreznek gyakran késztetést.

---

⁴ Bülow, Peter: Recht der Kreditsicherheiten. 4. Aufl. C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 84., 760 és 796. pont.

II.

A fogyasztó fogalmának szélesebb körű értelmezéséhez fűződő társadalomgazdasági és jogpolitikai igény

Azon túlmenően, hogy az Európai Unió egyes tagállamai a fogyasztói szerződéseket kiterjesztik az olyan ipar-, és jövedelemszerzés-szerűen üzött tevékenységgel kapcsolatos beszerzési és hitelügyletekre, amelyeknél a beszerzés tárgyát nemcsak a vállalkozásban használják és hasznosítják, hanem magáncélokra is, különbséget tesznek a vállalkozók, illetve az iparszerűen gazdasági tevékenységet folytatók között aszerint is, hogy kis-, közép-, vagy nagyvállalkozásban áll fenn az érdekeltségük.

A *termelésben* a jog mindig különbséget tett családi-, kis-, közép- és nagyüzem között. A családi üzem 10 fő alatti személyzettel, míg a kisüzem az 50 főt, a közepes méretű a 200 főt meg nem haladó alkalmazotti gárdával működik. Nagyüzemnek pedig ebben a konstellációban a 200 főt meghaladó személyzetet foglalkoztató gazdasági cég számít. Ez kifejezésre jut abban, hogy a munkajogi szabályok értelmében 10 főt meg nem haladó vállalkozásoknál nem érvényesül a munkavállalói részvétel a vezetésben, 10 vagy 15 fő munkavállalót elérő üzemben egészen 50 főig a germán jogrendszerekben csak üzemi megbízott (Németország, Ausztria, Magyarország), a frankofon, latin és skandináv jogrendszerekben pedig csak munkavállalói képviselőket jelentő üzemi bizottság (committee d enterprise), míg 200 főn felül üzemi tanács (conseil d entreprise vagy Betriebsrat) működik. Olyan gazdasági társaságoknál pedig, ahol több mint 200 foglalkoztatott tevékekedik, a társaság felügyelő tanácsában vagy igazgatóságában a munkavállalók egyharmados határozathozatalban való részvételi jogosultsággal és ilyen arányú tagsági jogosultsággal rendelkeznek. Ez a szabály van érvényben Magyarországon is.⁵

---

⁵ Employee participation in Europe. Works councils, worker directors and other forms of participation in 15 European countries. E/RR Report Number Four. 45-51. o.; Jura Europae I.10.50. II. lap (NSZK), III.60.50. II. lap (Hollandia), I.30.50. II. lap (Franciaország), III.70.50. II. I. (Dánia). Feldolg. Prugberger: Európai és magyar munka... 185-215. o.

A *kereskedelemben* - ezen különbségtételen kívül - a kereskedelmi jog régtől fogva megkülönböztetést tesz kis-, és nagykereskedők között. A klasszikus kereskedelmi szokás, illetve szokásjog értelmében a nagykereskedő nagyban átveszi, azaz többnyire megvásárolja a gyártó cégtől a terméket, amit a kiskereskedelemnek ad el. A nagykereskedő a gyártócégtől nagyban vásárol, és ő is nagyban adja tovább a kiskereskedő részére, akitől aztán az árucikk a fogyasztóhoz jut el.⁶

A *mezőgazdaság* szintén ismeri az üzemméreték szerinti megkülönböztetést. Az agrárgazdasági irodalom a családi farmnak kétféle, kis-, és közepméretű formájáról beszél, ahol a gazdasági tevékenységet túlnyomórészt családi munkaerővel látják el (family farm) és csak a mezőgazdasági munkák „dömping” idejére (aratás, cséplés, betakarítás) vesznek fel átmeneti jelleggel szerződéses munkaerőt. A másik a nagy-, és esetleg közepméretű ún. „contract” farm, ahol a gazdaság nagyon sokszor társasági formában működik és ahol a gazdasági tevékenységet szerződéses munkavállalók végzik.⁷

Mindez, az érdekegyeztetéssel összefüggve, a munkaügyi kapcsolatokban jogilag is leképezve nyilvánul meg a nyugat- és közép-kelet európai országokban. Eklatáns példaként felhozható erre nyugat-európai viszonylatban Belgium, ahol a munkáltatói érdekvédelmi szervezetek az ágazati, politikai és a vallási tagozódás mellett a vállalkozás nagysága szerint is tagozódnak. Így a kis- és középvállalkozással rendelkező cégtulajdonosok munkáltatói érdekvédelmi szervezete elkülönül a nagy cégek hasonló szervezeteitől.⁸ Kelet-Európában - kissé más előjellel - hasonló tendencia észlelhető. Oroszországban, például, ahol a kis- és közepméretű vállalkozások tulajdonosai az őket alvállalkozóként foglalkoztató nagyvállalkozókkal szemben saját érdekeik védelmére érdekes módon nem munkáltatói szövetséget, hanem szakszervezetet alapítottak.⁹

---

⁶ Samuelson, P. A. Nordhaus, W. D. Közgazdaságtan. II. kötet (Mikroökönómia) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 620-626. o.

⁷ Stanek, Imrik: Landwirtschaft in Ost und West, Umler Verlag, Stuttgart 1974.

⁸ Iura Europae (Droit

⁹ Scharf, Alex: Gewerkschaften und sozialpartnerschaftliche Strukturen in der russischen Föderation. WIRO. 5/1996.165. o. Feldolgt. Prugberger: Európai és magyar munka.... 534. o.

A gazdaságok/vállalatok, pontosabban a *cégek* és a vállalkozások *méretektől függő megkülönböztetése* az európai uniós szabályozásban is megnyilvánul. Az uniós támogatási rendszer igénybevétele és az elnyerhető támogatás összege más szabályok szerint alakul a kis-, és középméretű vállalatoknál és másként a tőkeerős nagy cégek esetében. Ez a Római Szerződés 1986. évi kiegészítésén nyugszik, amely kifejezetten előírja, hogy az Európai Gazdasági Közösség (ma már Európai Közösség) jogi normarendszerével ellenkezik minden olyan nemzeti jogi jogalkotás, amely akadályozza a kis-, és középméretű vállalatok alapítását és fejlesztését¹⁰. Ezzel függ össze, hogy más normatív támogatások vonatkoznak a nagyvállalati és mások a kis-, és középvállalati szférára¹¹. Itt azonban meg kell jegyezni azt, hogy az esélyegyenlőségi előírások és a diszkriminációs tilalom (ami magába foglalja a pozitív diszkrimináció tilalmát is), tekintetében az EU támogatáspolitikája nem tesz különbséget profitorientált és non-profit gazdasági szervezet között¹², ami viszont a szociális szempontok alapulvételének a hiánya miatt komoly hiba. Ezáltal a szövetkezetek és a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató munkahelyek elvesztették adókedvezményeiket és privilegizált pénzügyi támogatási lehetőségeiket.¹³ Magyarországon pedig a Bajnai-kormány azzal, hogy a 2009. évi költségvetésből teljesen ki akarta venni a csökkent munkaképességűek támogatását, nyíltan szembehelyezkedett Európai Unió szociál- és foglalkoztatáspolitikai normáival.

Összegzésképpen mindezek alapján elmondható, hogy a fogyasztó fogalma szűken és tágan egyaránt értelmezhető. A magyar szabályo-

---

¹⁰ Prugberger: A gazdaság működésének korlátai a gazdaság globalizált szociál-liberálkapitalista belső- és külső környezetében. *Gazdaság és Társadalom*, 2005/1. sz. 38-45. o.

¹¹ Halmai Péter: A reform ökonómiaja. KJK-KERSzÖV Bp. 2004. 234. s köv. o.; Szilágyi János György: A KAP piacsabályozási pillére. In: Csák Cs. (szerk.): *Agrárjog*, Novotni Kiadó globalizált szociál-liberálkapitalista belső- és külső környezetében. *Gazdaság és Társadalom*, 2005/1. sz. 41-42. o.

¹² EU Gazdasági és Szociális Bizottsága 2004. február 23. állásfoglalása. 1.8.; 1435/2003. sz. EU rendelet a szövetkezeti társaságokról, In: *Szövetkezés*, 237-238. o.; Prugberger: A szövetkezeti társaság állami elismerésének és támogatásának problematikai pontjai a Szöv. Nemzetközi Szövetsége és az EU szemlélete szerint. In: *Miskolci Jogi Kar Publikációk. (Publicationes...)* Miskolc, 2007. 692-702. o.

¹³ L. az előbbi jegyzetet.

zás még mindig a szűk fogalomértelmezést használja, ugyanakkor nyugaton már a tágabb fogalomértelmezés terjedése tapasztalható. Ennek megfelelően mind polgári jogi, mind pénzügyi jogi szempontból fogyasztóként kezelik azt, aki a munkaeszközét kettős jellegűen, részben munkavégzésre, részben pedig magáncélra használja. Ugyanakkor a fogyasztói, valamint a kis-, és középvállalkozói státusz is mind jobban elválik a nagyvállalkozói státusztól és közeledik a fogyasztói oldalhoz. Ennek oka, hogy a nagyvállalkozói közeg egyre inkább elkülönül a kis-, és középvállalkozói közegtől, amely ennél fogva egyre inkább a fogyasztói körrel kerül érdekközösségbe. Ugyanez a helyzet az önfoglalkoztató, azaz a kényszervállalkozó, a kölcsön, és a távmunkaerő, valamint a tipikus munkaviszonyban foglalkoztatott alkalmazott esetében is, aki az alvállalkozóhoz hasonló kiszolgáltatott helyzetben van. Különbőség csak az, hogy míg az alvállalkozó a fővállalkozótól, addig az önfoglalkoztató és a munkavállaló a foglalkoztatójától, illetve a munkáltatójától függ.¹⁴

Mindezt figyelembe véve, ebben a tanulmányban e két társadalmi-gazdasági tényezőt érintő jogi, pontosabban gazdaság-jogszociológiai problémákat igyekszem megvilágítani az ellentmondásos jogi szabályozáson és jogkövetési gyakorlaton keresztül. Ennek keretében megkísérellek „de lege ferenda” olyan megoldást felvázolni, amellyel a lakossági hitelek a Magyarországon működő bankoktól felvett személyek/családok egzisztenciális érdekeit meg lehet óvni, majd ezt követően másodikként az élelmiszergazdaságnál jelentkező termelői és fogyasztói problémákat tárgyaljak, végezetül pedig bemutatom, hogy a szolgáltatók miként próbálják áthárítani a szolgáltatásaikkal kapcsolatos kötelezettségeiket és költségeiket a vevőre, illetve a megrendelőre.

---

¹⁴ Bővebben lásd, Prugberger: Munkavállalói biztonság a globalizációban. Valóság, 2008/2. sz. 37-53. o.

III.

A lakossági, valamint a közép-, és a kisvállalkozói hiteleknel jelentkező problémák

1.

Az 1990. évben bekövetkezett rendszerváltás Magyarországon is kialakította a fogyasztói társadalmi modellt. A *külföldi* államokban működő *bankok*, a tőke szabad mozgása révén *Magyarországon* is *megalapították leányintézményeiket*, illetve *fiókokat nyitottak*. Egészen a 2008. szeptemberben beköszöntött pénzügyi válságig egész könnyen lehetett *lakossági hitelekhez* jutni, amit nemcsak a pénzügyintézetek reklámoztak, hanem maga az állam is.

Maga az állam is ajánlotta a devizahitelek felvételét abban a feltevésben, hogy az eredeti tervnek megfelelően rövid időn belül nálunk is az euró lesz a törvényes fizetési eszköz, és a kamatokat is euróban lehet majd törleszteni. A bankok itt Magyarországon egész kedvező feltételekkel propagálták és reklámozták mind a rövid-, mind pedig a hosszú lejáratú lakossági hiteleket, amelyeket a lakosság többnyire gépkocsi-, bútor-, háztartási gép vásárlására, valamint lakás-, és telekvásárlásra, családi ház vételére és építésére vett fel. A több helyről beszerzett információk szerint a banki ügyintézők a legtöbb esetben félre tájékoztatták az ügyfeleket. A hitelkonstrukcióknak csak a hitelt felvevőre nézve kedvező oldalát domborították ki, az árnyoldalairól viszont nem szóltak. A legtöbb esetben egy szó sem esett arról, hogy a külföldi bankok itt működő intézményei az előre gyártott szerződési feltételekbe (blanketta szerződésekbe) apró betűkkel elrejtve a hitelintézet menetközbeni egyoldalú szerződésmódosítási jogát is belefoglalták, amit a hitelt felvevők, mindezekről tudomást nem véve, írtak alá a hitelszerződést.

E blanketta szerződéseket a PSzÁF részéről azonnal bírósági úton meg kellett volna támadni, amire mind a jelenleg még hatályos Ptk., mind a parlament által elfogadott új Ptk., mind a kormány megbízás alapján elkészült, de a Gyurcsány-Bajnai kormány által méltatlanul „kiszorított” „Vékás-bizottság” is lehetővé tett az előre gyártott szerződési feltételekkel szemben, a fogyasztók védelme érdekében (popularis actio). Ezt

a kormány nem tette meg. Ugyanakkor a gazdasági válság beköszöntével egyre több munkavállaló veszette el az állását és ha hitele volt – különösen ha devizában – sem törlesztési, sem kamatfizetési kötelezettségének az eredetileg megállapított mértékek szerint sem tudott maradéktalanul eleget tenni. Emellett még bejött a bankok részéről az egyoldalú kamat-, és törlesztőrészlet-emelés, ezen kívül pedig a hitelt nyújtó bankok banki ügyintézés költségeinek a növekedését, sőt a banki ügyintézők béremelésével járó költségeket is egyoldalúan az ügyfeleikre hárították. Ezeket a lakossági hiteleket a bankok olyan ingatlan jelzáloggal biztosították, ahol az ingatlan értékét is önhatalmúan, saját ingatlanbecslőjükkel jóval a valóságos érték alatt állapították meg. A Magyar Hírlap 2009. szeptember 3-i számában közölt adatok szerint Magyarországon kb. 1,4 millió jelzáloghitel-szerződés van, melyek közül 750 ezer, vagyis több mint fele deviza alapú. Ezen kívül, a teljes hitelállományból 716 ezer hitelszerződésnél az adós több mint 90 napos havi törlesztéssel áll hátrálékban, ami lehetőséget ad a bank részére, hogy elindíthassa a jelzálogbiztosítókra, vagyis a lakásra, lakóházingatlanra a végrehajtást. A Magyar Hírlapnak ez a száma arról is tudósít, hogy a 2009. év első felében e végrehajtások során mintegy 6000 kilakoltatásra került sor, ami júliusra úgy felgyorsult, hogy a kilakoltatások száma e hónapban az előző félév itt közölt mennyiségének a duplájára nőtt.¹⁵ A bankok a törlesztő részleteket mintegy 30-60%-kal emelték, amit azzal indokoltnak, hogy a bank-közi kamatok és biztosítási díjak a válság hatására jelentősen emelkedtek.¹⁶

A helyzet ugyanis az volt, hogy a bankok, érezve a válság közeledtét, továbbra is reklámozták a lakossági hiteleket, ugyanakkor azonban a biztosító társaságokkal a hitel-bedőlési veszélyekre magas biztosítási díj ellenében biztosítási szerződést kötöttek, amelynek költségeit teljes egészében a hitelt felvevőkre terhelték át. Ezen kívül a bankok, mivel a lakossági hiteleket hosszú lejáratra adják, és ha a hitelszerződést devizában kötik meg, ennek fedezetül a válság kirobbanása előtt az anyabankjaiktól olcsón vettek fel rövid lejáratú devizaforrásokat. A kettő

---

¹⁵ Több tízezer családra vár kilakoltatás. Magyar Hírlap, 2009. szept. 3. sz. 6. o.; Ezeket az adatokat megerősíti a HVG. 2009. december 19. számában közölt cikk is. Papp Erika, Állami mentőöv lakáshiteleseknek. 77. o.

¹⁶ U. ott

közötti különbségből a bankok komoly nyereségre számítottak, ami viszont nem jött be. Ez a spekuláció azonban teljesen az ő érdekkörükben merült fel, amelynek kockázatát nekik kellett volna viselniük. Ezeket a mögöttes ügyleteket a hitelt tőlük felvevő ügyfelektől teljesen függetlenül bonyolították le, így az ebből fakadó többlet-költségeiknek - egyoldalú szerződésmódosítással - az ügyfeleikre történő áthárítása a banki kölcsönnel teljesen ellentétes, jogellenes lépés.

E lakossági hitelezéseknél ezen kívül figyelembe kell venni azt is, hogy itt *fogyasztói hitel*ről van szó, amelyet európai uniós normaként 1989 óta mindez ideig a 37/102. sz. EGK. irányelv rendezett és amelyet a német jog a saját „Verbrauchercreditsgesetz”-ébe szakszerűen implementált, míg a magyar jogalkotó az irányelv angol szövegét egyszerűen magyarra lefordítva több alacsonyabb rendű jogforrásra osztva részlegesen és mechanikusan beillesztette a magyar jogrendszerbe.¹⁷ Ez az irányelv kimondta, hogy ha a hitelt felvevő fogyasztónak minősül, kártérítés fizetés, pontosabban a további kamatfizetés alóli mentesülés mellett felmondhatja a hitelszerződést, ha a felvett összeget a lejárat előtt visszafizeti. Ugyanakkor ez az irányelv fokozott felelősséggel terheli meg a bankokat arra nézve, hogy csak olyan fogyasztók számára folyósítsanak hitelt, akik valóban hitelképesek, vagyis szűrjék ki és utasítsák el a könnyelemű hitelkérelmeket. Az itt említett irányelvet felváltó 2006/48. sz. EK. irányelv a bankokat az ingatlanhitelek vonatkozásában kedvező helyzetbe hozta. A korábbi irányelv szerint ugyanis valamennyi lakossági hitelt fogyasztói hitelnek kell minősíteni. Az új irányelv azonban kiveti ebből a körből az ingatlanhiteleket. Ez azonban a magyar jogrendszerbe implementálásra még nem került, így a bankok itt abban a vonatkozásban is jogellenesen jártak el, hogy sem a lakásvásárlási, építési és felújítási hiteleknél, sem az egyéb fogyasztói hiteleknél nem vizsgálták a hitelt kérők hitelvisszafizetési képességét, hanem éppen ellenkezőleg, minden érdeklődőt hitelfelvételre bíztattak, még akkor is, ha a hitelnyújtás a hazardírozás veszélyével járt. A szociál-liberális kormány pedig e téren a bankoknak asszisztált és fel sem vetette azt, hogy itt a fogyasztói

---

¹⁷ L. a pénzforgalomról és a bankhitelről szóló 39/1984. MT sz. rendelet, valamint az áruvásárlási kölcsönről szóló 115/1987. sz. PM-KEM sz. rendelet 2005. évi irányelvi előírásoknak megfelelő kiegészítését, illetve kiegészítő szakaszait.

hitel szabályait kellene alkalmazni. A Bajnai-kormány ahelyett, hogy - az 1929-32-es gazdasági válság időszakában az életképes családi agrár-gazdaságok adósmoratóriumi kormányrendeletéhez hasonlóan - adósmoratóriumi előírással elvágta volna a kilakoltatással járó végrehajtási eljárások útját és bíróság előtt „popularis actio” keretében támadta volna meg a blanketta hitelszerződési feltételek egyoldalú kikötéseit, egyezkedni próbált a hazánkban lényegében illegális kartellbe szövetkezett bankokkal, a tekintetben, hogy fogadjanak el egy, a kormány közreműködésével létrehozandó *etikai kódexet*, amelyet be is fognak tartani. A bankok ugyanis itt Magyarországon a saját etikai kódexüket - a Magyar Nemzet tudósítása szerint - már legalább egy évtizede nem tartották be, annak ellenére, hogy az egyoldalú szerződésmódosítások miatt sorozatosan bírságolja őket a Gazdasági Versenyhivatal.¹⁸ Ez a bírságolási gyakorlat azonban túl enyhének bizonyult. Ezért a kormány először olyan törvény parlamenti elfogadtatásával igyekezett meggátolni a további egyoldalú hitelszerződési módosításokat, mely szerint a bankoknak nyilvánosan előre közölni kellett volna hitel-kamatemelési tervüket, valamint a kamatemelés indokait. Ezt kivédendő a bankok a lehető legtöbb olyan feltételt közzétették, amelyekre hivatkozva egyoldalúan változtathattak a kamatokon, valamint a kezelési költségekben, ami így is ellentétes a kötelmi jog általános szabályaival. Következésképpen a bankok a törvény hatályba lépését követően is folytatni tudták a szerződések egyoldalú módosításának a gyakorlatát, a törlesztő részletek és a kamatok megemelését, valamint a költségek áthárítását is ideértve. Előrelépés csupán abban történt, hogy a törvény a PSzÁF felügyeletét fogyasztóvédelmi szempontból is kiterjesztette e lakossági hitelszerződésekre, egyébként pedig a törvény nem tudta megfékezni a bankok egyoldalú hitelszerződés-módosítási gyakorlatát.

Mindezek láttán állt elő a Bajnai-kormány az új banki magatartási (etikai) kódexnek a bankokkal együtt történő megalkotásának a gondolatával, ami meg is valósult. A bankoknak csak egy kisebb hányada tartotta magát távol a kódex elfogadásától. Ugyanis ezek a lakossági hiteleket nyújtó pénzügyintézetek, amelyek az új etikai kódexet aláírták, fogyasztóvédelmi szempontból is a PSzÁF felügyelete alá kerültek. An-

---

¹⁸ Elszabadultak a bankok. Magyar Nemzet, 2009. okt. 14. sz.

nak ellenére, hogy a kódex önkéntes az azt aláíró bankok részéről, annak betartását a PSzÁF ellenőrzi. A kódex előírásainak magukat alávetett bankok pedig, ha mégsem tartják be a magukra önkéntesen elvállalt kódex előírásokat, szankciókra számíthatnak a Bankszövetség álláspontja szerint. Arra azonban a Bankszövetség képviselője a laptudósítások szerint nem adott választ, hogy milyenekre. Sőt, a Bankszövetség képviselője a sajtónak egyenesen kijelentette, hogy nem lép fel a szerződéseket egyoldalúan módosító bankokkal szemben, mivel fellépése úgyis hatástalan.¹⁹ Ezen kívül, a Bankszövetség elnöke 2009 október közepén a Hír Tv fogyasztóvédelmi műsora keretében adott interjújában a munkavállalók részére cinikus módon még meg is indokolta az egyoldalú szerződésmódosításokat azzal, hogy a bankok erre az ország rossz gazdaságpolitikája miatt kényszerültek, amiért a szociál-liberális kormányt a választások során hatalomba segítő lakosságnak kell felelnie. E cinikus interjúnyilatkozat veszélyes is, mert lényegében a kollektív felelősség elvét eleveníti fel. E teljesen demagóg indoklással szemben a Gazdasági Versenyhivatal a bankokkal az egyoldalú szerződésmódosítások miatt indult eljárások során megállapította, hogy olyan „külső körülményektől független”, saját érdekkörükbe tartozó döntéseikre hivatkozva – mint pld. „az iroda felújításának költsége” -, emelik egyoldalúan a törlesztőrészeket, a kamatok és a költségek összegét. E gyakorlat megállítása érdekében javasolta a Gazdasági Versenyhivatal a „vétlen csőd” fogalmának az azonnali bevezetését²⁰, amelyre eddig még mindig nem került sor.

A Gazdasági Versenyhivatalnak e javaslatával azonban csak a jövőre nézve lehetett volna elejét venni a bankok e törvénytelen gyakorlatának, ami az eddig jogellenes módon kismémmizettek részére jogorvoslatot nem jelent. Sőt, a Bajnai-kormány által erőltetett és a bankok többsége által aláírt új magatartási kódex decemberben lépett csak hatályba. Addig viszont a jelenlegi fizetésképtelen hitelezők teljes bizonytalanságban voltak, mert nem volt világos, hogy rájuk is vonatkozni fog a terhek egyoldalú növeléseinek az eltörlése, vagyis visszamenőleges hatályú lesz-e a kódex által jelenleg előírt magatartás, vagy sem? Emellett sokan kételkedtek abban, hogy a bankok be fogják-e egyáltalán tartani az új

---

¹⁹ U. ott.

²⁰ Magyar Hírlap, 2009. szept. 3. sz. 6. o.

magatartási kódexben vállaltakat, mivel a saját maguk által korábban elkészített kódexük előírásait – miként erről már szó esett – sem tartották be.²¹ A Bajnai-kormánynak a bankokkal szembeni gyenge fellépése azal magyarázható, hogy meghajolt a bankvilág ama törekvése előtt, amely az amerikai hitelintézeti egyeduralmat átültetné Európára is. Az USA-ban házat többnyire csak banktól és minden esetben csak részletfizetésre lehet vásárolni hosszú lejáratú, általában 10 éves törlesztés mellett évi 30%-os kamattérítéssel. Amennyiben egy havi törlesztés kimarad, a bank a kamatot emeli, ha pedig háromhavi részlettel vagy kamatfizetéssel marad el a lakást a banktól hosszúlejáratú hitelre megvásárolt adós, a bank kilakoltatással egybekötve visszaveszi az ingatlant, lakást vagy házat, a már kifizetett részleteket azonban nem fizeti vissza, csak akkor, ha azt az adós keresetere a bíróság megítéli. A bírósági illeték és a perköltségi óvadék összege azonban általában hatvan ezer dollárt tesz ki. Ezért általában az adósok nem perelnek, hanem újból hasonló hitelkonstrukcióval vásárolnak lakást vagy házat, lehet, hogy ugyanattól a banktól, amely ily módon duplán nyerészkedik. Bár ez a nyerészkedés a fogyasztó sérelmére alaptalan gazdagodás, az USA-ban azonban legitim. Nyilván az USA által irányított nemzetközi tőkepiac orgánumainak (IMF, Világbank) a nyomására vette ki az új irányelv a fogyasztói hitel köréből az ingatlanhiteleket. Ugyanígy jár el a fogyasztói hitelről szóló PM-IRM-SZMM törvényjavaslat is, amely továbbra is fenntartja a banknak a fogyasztói hiteltörlesztő részletét, kamatát és költségeit érintő egyoldalú módosítási jogát. Mivel mindez Magyarországon még nem hatályos, ezért a régi irányelv szellemében szükséges az összes eddigi fogyasztói hitelt tekintetében a banki magatartásokat megítélni.²²

A Bajnai-kormány kérésére a bankok nagy többsége leállította az adósokkal szembeni kilakoltatásokat. Erre csupán az osztrák bankok és a pénzügyintézetek nem voltak hajlandók. Ugyanakkor a kormány a bankok segítségével 2009. december 9-én meghozta az állami törlesztéscsökkentő program részletfizetés továbbkönnyítését jelentő módosításokat. Eszerint a korábbi előírással ellentétben az is igényelheti állami garanciavál-

---

²¹ Magyar Nemzet, 2009. okt. 10. sz. 1. és 11. o.

²² Prof. dr. Szigeti Jenő (Miskolci Egyetem) 2009 júliusi USA-beli tanulmányúti beszámolója alapján, New York állam, Capatha település, banki ügyfélfelvilágosítás.

lálás mellett a két éven át tartó törlesztési könnyítést, akinek a havi részlete a korábbi 40%-kal ellentétben havi jövedelmének a 60%-át eléri, illetve nem haladja azt meg. Ezen kívül az állami garanciával támogatható hitelösszeg a korábbi 10 millió Ft.-ról 15 millió Ft.-ra emelkedett. Az is egy kedvező változás, hogy munkaviszony időközi megszűnése a kedvezmény igénybevételét már nem befolyásolja. A munkaviszony megszűnésének módja ma már nem kizáró ok. Így a közös megegyezés, valamint a munkavállaló részéről történő felmondás. A szakemberek megállapítása szerint azonban ezek a könnyítések csak azoknak a munkanélkülivé vált „lakáshiteleseknek” segítettek, akik a törlesztéseiket rendszeresen fizették, a fizetési késedelembe esetteknek azonban nem.²³ A Bajnai-kormány ezért 2010. április 30-ig terjedő időtartamra az eladósodottak javára végrehajtási moratóriumot vezetett be, ami azt jelentette, hogy a kölcsön fedezetének a tárgyát képező lakásból nem lehet az adóst és családját árverés lebonyolításával kilakoltatni. Ez azonban a már folyamatba helyezett árverések elszenvedőin mit sem segített. Ezen kívül 2010. április 30. után gőzerővel elindították a bankok a nem fizető adósokkal szembeni árveréseket és kilakoltatásokat. Ezért a június közepén hatalomra került új polgári, második Orbán kormány 2010. december 31-ig meghosszabbította a végrehajtási és a kilakoltatási tilalmat. Az Orbán kormány viszont annak tudatában, hogy ez csak átmenetileg oldja meg a problémát, olyan döntést hozott, hogy júliustól jelzálogjogot devizahitelre bejegyezni nem lehet, és a további kilakoltatásokat megelőzendő a kormány megalakítja a „Nemzeti Eszközkezelő Társaságot”, amely kivásárolja a bankoktól a rossz hiteleket. A Társaság egyéni kérésre átváltja a devizahiteles adósságát forintra, amit ha az adós nem tudna megfizetni, állami tulajdonba és a társaság kezelésébe kerül a lakása, az adós viszont bérlőként továbbra is a lakásban maradhat. Az is egy könnyítés a részükre, hogy a bérleti díjat a szociális helyzet alapján egyénileg állapítják meg (Magyar Hírlap, 2010. június 31, Gazdaság). Ez a nagyon is szociális megoldás azonban csak a jövőre nézve ad megoldást. A már eddig kisemmizettek, kilakoltatottak helyzetét azonban nem orvosolja.

---

²³ Papp Emília, Állami mentőöv lakáshiteleseknek. HVG. 2009. december 19. sz. 76-77. o. + keretesírás, 77. o

Megoldást jelenthet a jövőre nézve a 2010.október 5-én életbelépett Kormányrendelet, mely szerint a bankok minden egyes kölcsönért folyamodó ügyfél esetében a saját és a vele közös háztartásban élők igazolt jövedelme alapján hitelezhetőségi limitet kötelesek megállapítani az ügyfél törlesztési terheivel és képességeivel kalkulálva. Az így megállapított limit a havi törlesztés maximumát jelenti az esetben, ha az ügyfél forintban adósodik el. Euro alapú kölcsön esetén a havi részlet maximum a hitelezhetőségi limit 80%-át, más deviza esetén pedig annak 60%-át nem haladhatja meg. Ezen kívül a bankok az ügyfelekkel megkötött hitelszerződéseket egyoldalúan nem módosíthatják. E rendelet meghozatalára azért volt szükség, mert a Bankok a Bajnai kormánnyal megállapodott újabb magatartási kódexet sem tartották be.²⁴ Ez a rendelet az új polgári kormány részéről egy jelentős előrelépés. Azonban mégis csak egy alacsonyabb rendű jogforrás. Helyesnek látszana ezért, ha – miként ezt Szalma József Professzor Újvidékről felveti – a Ptk. kodifikációja során az uzsorás szerződés semmisségét kimondó jelenlegi 202. paragrafus kiegészítéseként úgy pontosítani az uzsora fogalmát, miként ezt az 1937. évi uzsora törvény tette.²⁵

Ezeknél a lakossági hiteleknél is a hitelért folyamodottak „függő vagy helyzetének, vagy pedig könnyelműségének a kihasználásából a bankok aránytalan előnyhöz jutottak. Tetézi még mindezt az is, hogy a Gyurcsány-kormány idején a Nemzeti Bank (MNB) magasan tartotta a forint árfolyamát és ezáltal a kamatot, míg ez alatt az időszak alatt a svájci frank árfolyama alacsony volt. A Gyurcsány kormány ez alatt az időszak alatt propagálta a svájci deviza árfolyam alapján történő hitelfelvételt. Miután ez tömegesen megtörtént, érdekes módon megfordult a helyzet és a svájci árfolyam lett magasabb, a magyar forinté pedig alacsonyabb. Jogosan vetődhet fel a kétely, hogy itt tudatos pénzügyi politikai manipulációról van szó. Ezért ezek a szerződések a Ptk 202. paragrafusa alapján semmissé nyilváníthatók és a Bankok a hitelkárosultak keresete esetén kártérítésre is kötelezhetőek.

---

²⁴ L. Papp Emília, Kordában tartva. HVG.2010.jan.12.sz.

²⁵ Szalma József, Közreedsérelmes szerződések és jogi következményei . In Pusztahelyi Réka(szerk.) A magánjogi kodifikáció eredményei. Novotni Alapítvány Kiadása, Miskolc, 2010.140-141.o.

Álláspontom szerint ezért annak érdekében, hogy egyrészt az eddig kismimmizettek is a bankok által jogellenesen okozott károk megtérítéséhez, lényegében „in integrum restitutio-hoz” jussanak, másrészt a jövőben csak az ügyfél beleegyezésével vagy az ügyfél indokolatlan beleegyezését bírósági ítélettel (Ptk. 241. §) lehessen a hitelszerződést módosítani, az öt éves elévülési időn belül az összes eddigi egyoldalú szerződés-szerződésmódosítás érvénytelenítése érdekében pert kellene indítani, amely magába foglalná a bankok által a kismimmizett ügyfeleknek okozott károk teljes megtérítését is. Tudomásunk szerint a Hitelkárosultak Szövetsége már megindított egy próbapert az elszabadult bankokkal szemben. A Hitelkárosultak Szövetségének elnöke reálisan ítéli meg a helyzetet akkor, amikor azt állítja, hogy „Európa civilizáltabb részén sehol sem akad arra példa, hogy a bankok gazdasági erőfölényükkel visszaélve, arcátlan módon és tisztességtelenül eljárva, az ügyfelek hátrányára korlátlanul módosíthassák a hitelszerződéseket.”²⁶ Álláspontom szerint ez Magyarországon csak azért lehetséges, mert olyan komprador kormány vezette az országot, amely – Gyurcsánnyal az élen – csak a külföldi tőke érdekeit nézte. E lehetővé vált banki gyakorlatnak a káros társadalmi hatásai beláthatatlanok. Észak-Magyarországon az illegális uzsorakölcsönök adásával foglalkozók a bankoknak ezt a gyakorlatát követve, az illegális kölcsönök és uzsorakamataik kifizetése után is, költségtérítés címén zsarolják a volt „ügyfeleiket” újabb befizetésekre.²⁷ Hogy a bankok ennyire elmerészkedtek, az állam felelősségét is felveti, amit mind a Bankszövetség lemondott elnöke, Felcsuti Péter²⁸, mind pedig az „Instrum Iustitia” ügyvezető igazgatója, Felfalusi Péter is megerősített.²⁹ Ezért a bankokkal szembeni, az egyoldalú szerződésmódosítások semmisségének kimondására és az egyoldalú szerződésmódosítások következményeként lebonyolított végrehajtásokkal és jogtalan követelések behajtásával okozott károk megtérítése iránt javaslatunk szerint

---

²⁶ Bankuralom, Magyar Hírlap, 2009. július 16. sz. 6. o. (A hitelintézetek költségeinek drágulása vagy akár az alkalmazottak fizetésemelése is ok lehet az egyoldalú szerződésmódosításokra).

²⁷ RTL Klub TV október 30. híradás

²⁸ Magyar Nemzet, 2009. szeptember 14. sz. 11. o.

²⁹ Több jogi eljárás indul idén a nemfizetők ellen. Magyar Hírlap, 2009. szeptember 18. sz. 8. o.

indítandó perek kártérítés iránti részébe be kellene vonni az államot is, kiterjesztve a keresetet a károk megtérítésével kapcsolatos helytállása érdekében.

Tanulva az eddigiekből, a jogalkotónak sürgősen az irányelvvel összhangban álló olyan új fogyasztói hitelről szóló törvényt kellene alkotnia, amely tiltja a hitelfelvevővel nem egyeztetett, olyan hitelszerződés-módosítást, amely a bank működésével kapcsolatos és nem áll adekvát oksági összefüggésben a hitelszerződéssel és a hitel felvevőjével. Ezen kívül a fogyasztói hitelt nyújtó bankokat a fogyasztók érdekeire való tekintettel nagyobb körültekintésre kellene kötelezni a tekintetben, hogy a hitel felvétele mennyire indokolt és vagyoni helyzete, valamint jövedelme függvényében mennyire megterhelő számára. Emellett a jelenlegi csőd-, és a felszámolási törvény (1991:I. tv.) teljes átalakításával a fejlett nyugati államokhoz hasonló egységes fizetéseképtelenségi anyagi és eljárási jogot kellene kialakítani, ahol a felszámolásra csak az időtartamát is tekintve törvényileg előírt egyeztetési eljárás (Vorverfahren) után, annak sikertelensége esetében kerülhetne sor. Szükséges emellett bevezetni a már említett személyi csőd fogalmát egy speciális szanálással a fogyasztóként viselkedő adós javára a személyi csődeljárással együtt.³⁰ A személyi csődöt pedig ki kellene terjeszteni – miként ezt Bárány János helytállóan javasolja – a lakáshitelekre és a tanulmányok folytatására adott kölcsönökre is.³¹ Örvedetes, hogy az a korábbi – általunk is többször kritizált³² – képtelenség, miszerint csak az adós indíthat maga ellen csődöt, az adósok viszont nem, a csődtörvény (Cstv.) legutóbbi módosításával kiiktatózott. Ugyanakkor a hitelezők érdekeit védő

---

³⁰ Prugberger T., Károlyi G.: A magyar fizetéseképtelenségi jog hatályos szabályozásának kritikai értékelése a nyugat-európai rendszerek tükrében. 128-150. o.; Csák Cs.-Nagy Z. Hitelezői érdekek érvényesítésének problémái a felszámolási eljárásban. 171-172. o.; Miskolczi Bodnár Péter: Az egységes és a kétszintű eljárás értékelése reorganizációs szempontból. 257-262. o. In: Miskolczi-Prugberger (szerk.): Bér garancia és a csődfelszámolási eljárás reformja (Tanulmánykötet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2005).

³¹ Bülow: Recht der Kreditsicherheiten, a fogyasztóvédelemre nézve l. különösen a 125., 635., 657., 779., 796., 798. pontokat. Bárány János: Adásvédelem. Magyar Hírlap, 2009. szeptember 4. sz. 14. o.

³² L. a 25. sz. jegyzetet.

csődválasztmányt kötelezően felállítandónak kellene a Cstv.-ben elrendelni és ezzel a vagyonszámláló mai túlzott hatalmát mérsékelni.³³

2.

Ami a *kis-, és középvállalkozások banki finanszírozását* illeti, a Medgyessy-kormány hatalomra kerülését követően a Széchenyi-tervvel együtt e szektor számára történő hitelnyújtások is jelentősen szűkültek, miközben a külföldi és a kormány-közeli gazdasági cégek igen előnyös feltételek mellett juthattak hitelhez. A Bajnai-kormány politikája ezen a helyzeten némi fordulatot mutatott, mivel a Bankszövetséggel és a bankokkal az etikai kódex megalkotásáról szóló 2009. júliusi tárgyalásokon kezdeményezte a kis-, és középvállalkozások hitelkérelmeinek elbírálását célzó eljárások meggyorsítását. Ennek során a kormány megállapodott a Bankszövetséggel, hogy egy közös bizottságot hoznak létre ennek a problémának a lerendezésére.³⁴ A bankok magatartása itt is a lakossági hitelezésekhez volt hasonló. A Népszabadságnak a már hivatkozott „Kipontozzák a bankokat” c. szerkesztőségi cikke szerint a bankok a vállalati hitelterheket is egyoldalúan megnövelték a székházfelújítási, munkabéremelési, számítógéppark-korszerűsítési, valamint működési-, ügyn-tézési költségek emelkedésének átterhelésével. Éppen ezért ide is vonatkozik mindaz, amit már elmondtunk a hitelezés e gyakorlatának jogi szankcionálására, valamint a csőd eljárás reformjára.

A bankok ugyanis a kis-, és középvállalkozások, valamint a kis- és közepes méretű családi farmok részére a gyenge tőkeerősségük következtében nem szívesen adnak még rövidlejáratú áthidaló hitelt sem vagy ha mégis adnak, azt relatíve ugyancsak magas kamatkikötés és a gazdaság alacsony értékelés mellett történő jelzálogba bocsátásának az igénylésével teszik.³⁵

Ennek ellenére a kis-, és a középvállalkozásoknak a bankokkal szembeni likviditása a lakossági hitelekkel szemben megnyugtatóbb. A Magyar Hírlap szerkesztőségi cikke szerint azért, mert a kisvállalkozások kevésbé adósodtak el, aminek oka, hogy kevésbé voltak hitelképesek

---

³³ L. Prugberger-Károlyi, 25. sz. jegyzet

³⁴ Magyar Hírlap, 2009. szeptember 18. sz. 8. o., Kipontozzák a Bankokat. Népszabadság, 2009. július 17. 17. o.

³⁵ Gabonai pari hitelválság. Világgazdaság, 2008. december 30. sz. 1. és 4. o.

és emiatt óvatosabbak voltak. Ezzel szemben a közepes méretet meghaladó kisebb nagyvállalatok viszont már megszenvedték a válságot. Míg ugyanis ebben a szektorban – a hírlapi tudósítás szerint – 2008-ban mindössze 10%-kal növekedett az Instrum Iustitiának átadott hitelvégrehajtási ügyek száma, addig 2009. első félévében már az ilyen ügyek száma negyvennel emelkedett.³⁶ A válság miatti kevesebb értékesítés és a kevesebb számlakiállítás következtében csökken e szektorban a bevétel és mindenki az aktuális kintlévősegeit igyekszik behajtani és még 30 napos adós-késedelmet sem várnak ki a hitelezők, mert hátha időközben „bedől” az adós. Ez a türelmetlenség minden hitelezőre, köztük a bankokra is vonatkozik.³⁷ Ettől függetlenül is a helyzet azonban az, hogy a kormány és a Bankszövetség között történt 2009. júliusi megállapodás vakvágányra futott, mivel a bankok – egymással megállapodva – továbbra is csak extra magas profittal voltak hajlandók a hazai közép-, és kisvállalkozóknak hitelt folyósítani. A bankvilág készíti ki tehát a hazai vállalkozásokat – állítják a vállalkozók – a multinacionális vállalatok malmára hajtja a vizet.³⁸

Mindebből kitűnik, hogy a hitelfelvételekre is kihatással a közepes és az annál nagyobb vállalatok is sérülékenyek, ami negatívan befolyásolja a hitelfelvételt is. Ez még inkább vonatkozik a kis vállalatokra, főleg akkor, ha azok családi cégek vagy gazdaságok. Ebben a körben gyakori, hogy gazdasági eszközeiket nemcsak jövedelemforrásként használják, hanem magáncélokra is. Ezért is lenne indokolt, hogy a kisvállalati szektorban az ilyen kettős célra használatos beszerzéseket, valamint az ilyenek beszerzését célzó hitelfelvételeket, a holland joghoz hasonlóan, fogyasztói ügyletként kezelni. Remélhetőleg valamennyit segíteni fog ezen a helyzeten az Orbán-kormány által a Gazdasági Akcióterv keretében bevezetni tervezett „Széchenyi kártya” általi beruházási hitel plafonjának ötven millió forintra történő felemelése és a 2011 januárjában újra induló Széchenyi-terv keretében meghirdetésre került pályázati rendszer, aminek forrását döntően az Új Magyarország fejlesztési projekt még szabadon felhasználható uniós támogatásai fogják adni.

---

³⁶ Magyar Hírlap, 2009. szeptember 18. 8. o.

³⁷ Forrongnak az Unió tejtermelői. Magyar Hírlap, szeptember 9. sz. 7. o.

³⁸ Magyar Hírlap, 2009. jan. 19. sz. 7. o.

Ezáltal remélhetőleg tompítható az a veszély, hogy a bankadó bevezetésének reakciójaként a bankok többek között esetleg a kis-, és középvállalkozási hitelnyújtás szabotálásával is megpróbálnák a kormányt a bankadó elejtésére rávenni, az ezzel járó terheiket csökkenteni.

IV.

Fogyasztói és termelői problémák a mezőgazdaságban, valamint az élelmiszergazdaságban

2007 nyaratól kezdve egyre sűrűbbé vált a mezőgazdasági termelők demonstrációja, ami most már nemcsak itthon, hanem uniós szinten is megjelenik. A korábbi demonstrációk a hazai mező-, és élelmiszergazdaságot érintették³⁹, 2009 őszén azonban már az Európai Unió tagországainak tejtermelői is demonstrációkat szerveztek az Unió mező-, és élelmiszergazdaság-politikájával szemben. A tagállamok tejtermelői a tej-, és tejtermék kvóták uniós emelését sérelmezik, mivel az ezzel járó tejtermelési-, és értékesítési mennyiségnövekedés annyira leviheti az átvételi árakat, hogy azok még a termelés költségeinek a fedezésére sem lesznek elegendők.⁴⁰ Az Európai Unió régi tagállamai, csak úgy, mint az USA, Kanada, Kína és a távol-keleti „kis tigrisek” a közép-, és a kelet-európai posztkommunista/szocialista országok piacainak a megszerzésére törekednek, amely folyamat az 1990-es rendszerváltás óta tart.⁴¹ Ami a közép-európai régió országait illeti, a multinacionális európai és Európán kívüli áruházláncolatok és élelmiszeripari feldolgozó vállalatok tömegesen települtek be, amelyek a saját hazájuk mezőgazdasági termelőinek a termékeit „nyers állapotban” vagy élelmiszeriparilag feldolgoz-

---

³⁹ Kelemen Zoltán: Zöldség-gyümölcs árharcok. Aki szelet vetett. HVG 2008. július 26. sz. 6-8. o.; Prugberger: Termelő- és fogyasztóellenes törekvések a multinacionális tőke haszonmaximálása érdekében. Valóság, 2008/12. sz. 68. o.

⁴⁰ Csáth Magdolna: Kiút a globalizációs zsákutcából, Kairosz Kiadó, Bp., 2001. 115-116. o.; Bogár László: Bokros újratöltve. (A megszorítások mitológiájának mélyszerkezete. Kairosz Kiadó, Bp., 2006. 169.o.; Szarka Ágota: Csödbe juttatott szobi szörpgyár. Magyar Nemzet, 2008. május 29. sz.; Prugberger, 32. sz. jegyzetben kiv. Mű, 68-74. o.

⁴¹ Prugberger: 32. sz. jegyzetben kiv. Mű 68-74. o.; Kelemen, 32. sz. jegyzetben hiv. h.; Fogytán a tejtermelők türelme. Magyar Hírlap, 2008. augusztus 22. sz. 9. o.

va igyekeznek e régióban piacra dobni úgy, hogy közben a hazai gazdák tönkremenjenek és ne jelentsenek konkurenciát a nyugat-európai és az Európán kívüli fejlett tőkés államok mezőgazdaságának, amelyek a korábbi európai uniós alacsony felvásárlási árak miatt túltermeltek és amelyek termékeinek a minősége sokszor elmarad a hazaihoz viszonyítva.⁴²

Ami a magyar gazdaságpolitikát illeti, sem az Antall-Boross-kormány sem a szociál-liberális kormányok kötötték ki a szomszédos közép-európai államokkal – pl. Lengyelországgal vagy Csehországgal – szemben, hogy az országba beengedett élelmiszeráruházz-láncolatoknak túlnyomórészt és pontosan meghatározott százalékban a hazai gazdaktól, mint beszállítóktól származó termékeket kötelesek árusítani. Mivel ez Magyarországon nem történt meg, az itteni külföldi élelmiszer áruházzak a magyar gazdaktól származó termékeket általában 5-8%-os arányban tartanak a polcaikon, azokat is polcdíj fizetésének az igénylése mellett.⁴³ Az Unió mezőgazdaság politikájával összhangban – amely egyre alacsonyabban állapítja meg a termékelvásárlási árakat – olyan alacsony áron vásárolják fel mind a növényi, mind az állati eredetű mezőgazdasági termékeket, hogy sok gazda felhagy a mezőgazdasági termeléssel.⁴⁴ Ugyanakkor sem az élelmiszerfeldolgozó és értékesítőipart, sem annak céljait kiszolgáló állami gazdaságpolitikát közömbösen hagyta az, hogy a termelők ellehetetlenítésével a fogyasztók érdekei is súlyosan sérülnek. Ennélfogva a tisztességtelen piaci magatartás két irányban és érvényesül: termelőket és fogyasztókat társadalmi szinten egyaránt súlyosan károsít, ráadásul a piaci versenyt korlátozza.

Eklatánsan mutatja ezt a tisztességes piaci magatartással teljesen ellentétes tendenciát a multinacionális sertésfeldolgozó cégek 2009. decemberi összehangolt felvásárlási árcsökkenése, miközben a húsboltok-

---

⁴² U. ott

⁴³ Elvérzik a hazai állattenyésztés. Magyar Hírlap (MH.) 2009. szeptember 28. sz. 9. o.; Harmadára zsugorodott a nyúlpiac, MH. 2009. szept. 4. sz. 9. o.; Csökken a hazai pulykaállomány, MH. 2009. szept. 3. sz. 9. o.; Végzetes számháború a kenyérért. MH: 2009. augusztus 21. sz. 9. o.

⁴⁴ Elárasztja a piacot a külföldi hagyma. Magyar Hírlap, 2009. szeptember 9. sz. 9. o.; Segítség nélkül az ajkai kristály. MH: 2009. 11. sz. 8. o.; A SPAR továbbra is élenjár a minőségi élelmiszer-kereskedelemben. Magyar Hírlap, 2009. augusztus 14. sz. Melléklet. VIII. sz. (A SPAR maga termeli az élelmiszert magyarországi birtokán).

ban a fogyasztói árak nem változtak. Ugyanakkor az élelmiszerárúsító láncolatoknál az utóbbi öt év alatt a felére csökkent a hazai sertésállományból származó jó minőségű sertéshús, amit erősen kifogásolható minőségű importsertéshússal pótolták. Ez egyébként a hazai élelmiszerfeldolgozásban és élelmiszerárúsításnál eddig általános jelenség volt.⁴⁵ E körülmények miatt a termeléssel felhagyó gazdák termőföldrét igen olcsó áron legálisan hazai komprator szociál-liberális kormányközeli nagybirtokosok/vállalkozók, illegálisan pedig zsebszerződésekkel külföldi cégek vásárolják fel. A cél tulajdonképpen az is, hogy az Unió által igényelt termőföld-áruforgalmi szabadsággal a közép-kelet-európai régióban olyan élelmiszeripari és élelmiszerkereskedelmi kombinátok alakuljanak ki, amelyek egyúttal olyan nagybirtokkal rendelkeznek, amelyen maguk meg tudják termelni az általuk feldolgozásra és/vagy értékesítésre kerülő zöldség-gyümölcs-, és húsrúikat, valamint más mezőgazdasági termékeket.⁴⁶ Ugyanakkor mind az élelmiszerfeldolgozó és értékesítőipart, mind annak céljait kiszolgált szociál-liberális állami gazdaságpolitikát közömbösen hagyja, hagyta az, hogy a termelők ellehetetlenítésével a fogyasztók érdekei is súlyosan sérülnek. Ennélfogva a tisztességtelen piaci magatartás még ma is két irányban is érvényesül: termelőket és fogyasztókat társadalmi szinten egyaránt súlyosan károsít, ráadásul a piaci versenyt korlátozza.

Az EU pénzügyi támogatáspolitikája diszkriminatív és teljesen egyenetlen. Ezen túlmenően még protekcionalista is. Protekcionalista és egyúttal diszkriminatív az által, hogy az EU új tagállamai egységesen kevesebb támogatásban részesülnek a régi tagállamokhoz képest.⁴⁷ Ezen kívül még annyiban is diszkriminatív és egyúttal egyenetlen, hogy nem egyenlő támogatást biztosít az egyes mezőgazdasági ágazatok részére. Az állattenyésztés és azon belül a sertéságazat uniós támogatása jóval alatta van a növénytermesztés támogatásához képest. Ebből az tűnik ki, hogy az Unió nem veszi figyelembe az egyes tagállamok élelmiszerfeldolgozási szokásait, hanem úgy tűnik, mintha a saját központi elképzelé-

---

⁴⁵ Alig fizetnek a hazai sertésért. Magyar Hírlap, 2009. december 9. o.

⁴⁶ Szilágyi János Ede: A KAP piacsabályozási pillére. In: Csák Csilla (szerk.): Agrárjog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2006. 369-387. o.; Halmai Péter: A reform ökonómiaja. KJK KERSzÖV. Bp., 2004. 237. s. köv. o.

⁴⁷ Információ a Cukoripari Terméktanács elnökétől, Budapest, 1999.

seit akarná ráerőltetni a fogyasztókra. Ez viszont arra utal, hogy az Unió agrárpolitikáját különböző mezőgazdasági termelő és értékesítési csoportok lobby-ereje mozgatja, ami az Unió egész területén érvényesül. Ennek megfelelően alakul és változik időszakosan az agrártámogatás és az agrárhitelezés. Emellett a közép-kelet-európai régióban és mindeneke előtt Magyarországon, főleg gazdasági társasági formában működő nagyfarmok és élelmiszer feldolgozó vállalatok, valamint élelmiszerkereskedelmi láncolatok nagyobb uniós és nemzeti támogatásban részesülnek, mint a kis-, és közepes családi gazdaságok, valamint élelmiszerkereskedelmi cégek.

A multinacionális és részben hazai mega-élelmiszerfeldolgozó és kereskedelmi cégek gyors terjeszkedését a már említett, feltételek nélküli privatizáció segítette elő. Magyarországon az Antall kormány idején a privatizáció folytán külföldi kezekbe került a növényolaj-ipar, valamint a cukor-, és az édesipar. Az új francia tulajdonos – minthogy az adásvételi szerződésben nem került kikötésre, hogy az étolajnak feldolgozásra kerülő napraforgómagot továbbra is a hazai beszállítóktól kell átvenni, a francia agrárlobby nyomására a francia gazdák által termelt napraforgómagot szállította feldolgozásra Magyarországra. Mivel pedig a termelési költségekbe a fuvarozás költségeit is felszámította, Magyarországon az étolaj ára a németországinál és a franciaországinál drágább lett. A magyar cukoripart több nyugat-európai ország multi-cége vásárolta meg. Amerikai nyomásra, hogy az EU csökkentse répacukor feldolgozását és értékesítését a dél-amerikai nádcukor behozatalának a javára, az Unió régi tagállamainak édesipari cégei a tulajdonukba került magyar cukorgyárak felszámolásával tettek eleget. Ezzel nemcsak nagyszámú cukorrépa termelő családi gazdaság ment tönkre, hanem a fogyasztói érdekek is sérelmet szenvedtek, mivel a nádcukor kalóriatartalma jóval kisebb, mint a répacukoré.⁴⁸ Hasonló hatásokat váltott ki a húsipar és a tejipar privatizációja is. Az új külföldi, és a mostani szociál-liberális ellenzékhez tartozó volt kormányközeli belföldi tulajdonosok az egyes gyáregységei igen gyakran kiszámíthatatlan megfontolású sűrű áthelyezésével

---

⁴⁸ A kérdést a konferencia 3. szekciója, a Round de Table (a kerek asztal) tárgyalta, melynek e tanulmány szerzője résztvevője és a magyar agrárjog alakulásának beszámoló referense volt.

azon kívül, hogy az addig részükre beszállítást végzett állattenyésztő gazdákat egzisztenciájukban rendítették meg, jelentősen megzavarták a fogyasztói körök bevásárlási szokásait is.

Egyértelművé vált, ami az Európai Agrárjogi Bizottság (CEDR) 2001. évi amszterdami konferenciáján külön is artikulálódott, hogy az Európai Unió régi tagállamainak az az érdeke, hogy az ottani farmerek termékraktárakban felhalmozódott termékfeleslegei elkeljenek, majd pedig ezek elfogyását követően is stabil piacot jelentsen számukra a termékeik Közép-, és Kelet-Európában való elhelyezése.⁴⁹ Ennek keretében a hűtőraktárakban sok éve tárolt és szavatosságukat rég elvesztett és ezért gyakran átcsomagolt élelmiszerkészleteiket dobták a friss árukkal egyenlő bearázással a piacra friss áruként, megtévesztve ezzel a vásárlókat. Ugyanakkor a külföldről hazánkba bejött cégek az élelmiszerek árát a nyugat-európai szinthez igazítva állapították meg, mit sem törődve azzal, hogy a bérszint ebben a régióban – így Magyarországon is – jóval alacsonyabb, mint az EU régi tagországában. Ami viszont az élelmiszerfeldolgozó vállalatok és élelmiszerkereskedelmi üzletláncolatok, plázák által felkínált termékfelvásárlási árakat illeti, - miként már utaltunk rá – olyan alacsonyan kerülnek megállapításra, hogy egyes ágazatokban a gazdáknak nem hogy minimális nyereségük sincs, hanem még a termelési költségeket sem tudják kigazdálkodni. Magyarán, ráfizetéssel termelnek. Több termék felvásárlási és értékesítési ára között 200-300%-os árkülönbözet is észlelhető a magyar termékek esetében. Ezzel szemben a külföldi származású mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeket a plázák jóval a termelési költségeket sem fedező áron értékesítik.⁵⁰

Ezzel a magatartásukkal a multinacionális élelmiszerkereskedelmi láncolatok egyrészt megkárosítják a fogyasztókat, mert – miként ezt laboratóriumi vizsgálatok is igazolták – a feldolgozatlan magyar mezőgazdasági termékek jelentős részének a minősége jobb, mint ami külföldről behozatalra kerül és amivel zsúfolásig tele vannak az élelmiszerplázák polcai, másrészt szisztematikusan a magyar családi gazdaság és a magyar mezőgazdaság tönkretételére játszanak, ami összhangban áll az

---

⁴⁹ Értünk való fogyasztóvédelem. II. Cikkgyűjtemény a „Kontroll” országos fogyasztóvédelmi újság megjelent írásaiból. A Társadalmi Unió Civilszervezetek országos tömörülésének kiadása, Százhalombatta, 3. Blokk, 85-117. o.

⁵⁰ Prugberger, 30. sz. jegyzetben hiv. mű, 68-74. o.

Európai Unió mezőgazdaság politikájával. Ennek eredményeként a magyar mezőgazdaság legtöbb ágazatában a termelés rendszere és az állatállomány tetemesen csökkent⁵¹. Mindez összhangban áll azzal az Európai Agrárjogi Bizottság (CEDR) amszterdami konferenciáján megfogalmazott kompromisszumos állásponttal, hogy míg a régi tagállamoknál maradjon meg a fejlett technikát és munkaeszköz-állomány használatát igénylő zöldség-gyümölcs termesztésre szakosodott és főszebályként családi munkaerő alkalmazását igénylő közepméretű vagy ahhoz közelebbi családi gazdasági struktúra, addig Közép-, és Kelet-Európában a kevésbé munkaigényes nagytáblás gabonatermesztés legyen a fő profil⁵². Az EU agrárpolitikája tehát a közép-kelet-európai országokban a rendszerváltást követően a mezőgazdasági termelészövetkezetekből földjeikkel együtt kilépett tagok, valamint a kárpótlási jegyeikkel vásárolt földekkel újonnan létesített családi gazdaságait kívánja felszámolni. Ennek indokaként az agrárpolitika azt hozza fel, hogy e régió mezőgazdasággal foglalkozó falusi lakossága a reálszocializmusnak mint egy fél évszázados időszakában hozzászokott a nagyüzemi agrárgazdálkodáshoz⁵³. Nem véletlen, hogy eme angolszász és kontinentális nyugat-európai agrárpolitikát kiszolgáló magyar első polgári és az összes szociál-liberális komprador kormány nem propagálta a mezőgazdasági termelészövetkezeteknek beszerző-értékesítő szövetkezetekké történő átalakítását és hagyta, hogy az újonnan elindult „Hangya” szövetkezeti áruláncolat az 1990-es évek elején csődbe jusson⁵⁴. Mind az Antall/Boross MDF-kisgazda polgári, mind pedig a Horn Gyula vezette szociál-liberális kormány egyrészt meghagyta a gazdákat abban tévhitben, hogy a szövetkezet a kommunizmus-szocializmus szüleménye és a parasztság kifosztására, nem pedig segítésére szolgáló intézmény, másrészt nem lépett fel az olyan termelészövetkezet-vezetői magatartással szemben,

---

⁵¹ L. a 39. sz. jegyzetet

⁵² L. a 43. sz. jegyzetet

⁵³ L. a 43. sz. jegyzetet

⁵⁴ L. Prugberger: A jog működésének korlátai..., 42. o.

amely nem volt hajlandó a szövetkezetből kivált és önállóvá vált gazdákat beszerző-értékesítő szövetkezetként integrálni.⁵⁵

Ez a hazai és más közép-kelet-európai családi gazdaságokat ellehetetleníteni igyekvő agrár-, és élelmiszergazdaság politika a fogyasztók számára rövidtávon az árak tekintetében kedvezőnek bizonyult, távlatilag azonban már nem. A rövid távú kedvezőséget az jelentette, hogy annak érdekében, hogy a környékbeli kis élelmiszerboltokból magukhoz csalogassák nagyobb választékaikkal a vevőket, az árakat a termelési költségeket sem fedező módon igen alacsonyan állapították meg. Mikor viszont a vevők túlnyomó része a kisboltokat elhagyva vásárlási színterüket az újonnan létesített plázákba helyezték át és emiatt a kis élelmiszerüzletek bezárni kényszerültek, az árakat hirtelen, a nyugat-európai szinthez közelítőre emelték fel. Ugyanakkor a minőség nem változott, amely korábban és ma is igen sok termék esetében – a már tárgyalt okokra visszavezetve – alatta marad a magyar fogyasztók által elvárt minőségnek, nem is beszélve egyes élelmiszer-kereskedelmi láncolatok egészségét is veszélyeztető minőségi előírásoknak meg nem felelő és lejárt szavatosságú termékeiről.⁵⁶

Abban, hogy ez az állapot így kialakulhatott, jelentős szerepet játszik a kereskedelmi láncolatokkal, valamint az élelmiszerfeldolgozó nagyvállalatokkal szembeni gyenge és elnéző fogyasztóvédelmi, növény- és állategészségügyi, valamint humánegészségügyi felügyelet. Míg a kis-, és középvállalatokkal szemben gyakori felügyeleti intézkedés az időleges és a végleges működés-megvonás vagy nagy összegű bírságkiszabás, addig a külföldi élelmiszerkereskedelmi és feldolgozó vállalatok esetében működés megvonásra csak elvétve és csak rövid időre kerül sor. A kiszabásra kerülő bírságok összege pedig olyan kis mértékű, amit e vállalatok tőkéjük nagysága folytán meg sem éreznek. Ez nyomon követhető volt a lejárt szavatosságú és átsomagolt élelmiszerek illegális raktározásával és árusításával kapcsolatos ügyek szankcionálásánál.⁵⁷ Mindezt figyelembe véve állapította meg a Kopint-Tárki vezető kutatója,

---

⁵⁵ Prugberger: Az új szövetkezeti, kárpótlási és földtörvényalkotás kihatása a magyar agrárviszonyokra. Szövetkezés, 1992/1-2. sz.; U. ö.: Szövetkezet-átalakítás és földtulajdonrendszer. Borsodi Szemle, 1990/2. sz.

⁵⁶ L. a 44. sz. jegyzetet.

⁵⁷ Prugberger: A jog működésének korlátai... 41-43. o.

Szabó Márton, hogy „súlyos hibát követett el az akkori magyar kormány, amikor az uniós csatlakozásunkat előkészítő 2004. évi tárgyalások során nem igényelte a csatlakozásunk idejéig az élelmiszeriparunkat védő vámok további fenntartását vagy azok helyébe lépő másmilyen ár- és minőségvédelmet a hazai élelmiszertermelők, kereskedők és fogyasztók javára. Ennek eredményeként szorították ki a multinacionális élelmiszerfeldolgozó-, és kereskedelmi vállalatok a hazai termelőket és élelmiszerkereskedelmi cégeket, most pedig a válság hatására távoznak, maguk mögött hagyva egy komoly űrt, mivel a tönkretett hazai élelmiszertermelés és kereskedelem nem tudja az űrt egyelőre kitölteni. A Kopint-Tárki megállapítása szerint az élelmiszeripart és a hazai vállalkozásokat ebből az okból, valamint azért is fel kellene karolnia a kormánynak, mert az ágazat termelési értéke több mint kétezer milliárd Ft., és az exportban is nagy lehetőségek rejlenek.⁵⁸

Annak érdekében, hogy ezen a téren a helyzet javuljon, optimális az lenne, ha jogszabályi úton lehetne meghatározni, hogy milyen százalékos arányt képviseljen a magyar termékek árusítása, illetve árubeszállítási lehetősége. A Bajnai-kormány a Mezőgazdasági- és Vidékfejlesztési Minisztérium, (MVM) ezen a téren is e cégekkel történő hasonló megállapodásokkal próbálkozott, mint amit kormány a bankoknál alkalmazott a lakossági hitelek tekintetében. A probléma azonban itt is a megállapodások megszegése lett. Ezért – amennyiben a második Orbán-kormány részéről mégis ilyen megállapodás-kötésekre kerülne sor, ezt olyan hosszú időre szóló háromoldalú országos kollektív megállapodásokkal kellene megkötni, amelyben az állam nevében az MVM a Gazdasági Minisztérium és a Pénzügyminisztérium, - mint tárcaközi bizottság - továbbá a feldolgozó és a kereskedelmi cégek, valamint a termelők, és a fogyasztók érdekvédelmi szerve venne részt. Ez a megállapodás emlékeztetne az 1929-32-es világgazdasági válság után felállított termékhivatalokban megkötött termékértékesítési megállapodásokra⁵⁹, amihez hasonlókat ma Magyarországon elvileg a termelés tekintetében a minisztérium

---

⁵⁸ Az EU-csatlakozás nagy vesztese az élelmiszeriparunk. Magyar Hírlap, 2009. január 14. sz. 9. o.

⁵⁹ Prugberger-Zsohár: A versenyvállalati gazdaságirányítás és felügyelet néhány rendszertani és tartalmi kérdésének reformjához. MTA Államtudományi Kutatások Programiroda kiadása, Bp., 1986.

az egyes terméktanácsokkal a termelést érintve köt. Ezt kellene kiterjeszteni a termékfeldolgozásra és az értékesítésre is, bevonva abba a külföldi és hazai élelmiszer-feldolgozó vállalatokat és élelmiszerértékesítő vállalatokat egyaránt.⁶⁰ Egy ilyen rendszerben történő részvételre talán jogszabályi úton is rá lehetne szorítani a mező-, és az élelmiszergazdaság valamennyi szereplőjét. Persze ehhez az kell, hogy e megállapodások kellő visszatartást biztosító szankciós záradékkal legyenek ellátva, amelyben meg kellene jelölnie azt az állami vagy választott bírósági fórumot, amely az esetleges jogvita elbírálására hatáskörrel és illetékességgel bírna. Mivel a Bajnai-kormány megállapodási ilyen szankciókat nem helyeztek kilátásba, a multik nem is tartották be azokat.

Ezért a Bajnai-kormány megalkottatta az Országgyűléssel a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek vonatkozásában a beszállítókkal szemben alkalmazott tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 2009:XCIV. tv-t. Ebben a törvényben a jogalkotó azonban feleslegesen körülírta a tisztességtelen forgalmazású magatartást, kimondva, hogy a külföldi élelmiszerkereskedelmi cégek a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996:LVII. tv. 21.§-ába foglalt visszaélést követik el, amit a nettó árbevétel 10%-áig terjedhető bírsággal rendelt sújtani. E törvény egyúttal előírta, hogy a bírsághiszabás tényét és az azt elszenvedő cég nevét a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium köteles nyilvánosságra hozni, a felügyeleti eljárásban pedig az élelmiszert beszállító gazdák érdekképviselője ügyfélként részt vehet.⁶¹ Megítélésem szerint maga a törvény teljesen felesleges. Elég lenne a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvény szankcióit szigorúan a versenyfelügyeleti eljárás szerint alkalmazni és az eljárásokat következetesen végig vinni.

Az emberi fogyasztásra alkalmas minőség biztosítása végett – álláspontom szerint – ugyanis csak kisebb mértékben lenne szükséges a fogyasztók megkárosításával összefüggő büntetőjogi és szabálysértési szankciókat szigorítani. Sokkal inkább szigorítani kellene a büntetőjogi és a szabálysértési felelősségrevonási gyakorlatot, mindenek előtt a külföldi és a belföldi komprador nagyvállalatokkal, illetve vezetőikkel szemben. Velük szemben ugyanis a korábbi szociál-liberális ellenőrzési

---

⁶⁰ Folytatja a bolthálózat fejlesztését a Co-op. Világgazdaság, 2008. december 30.

⁶¹ 2009:XCIV. tv. 3-6.§-ai (IN: Magyar Közlöny 148. (okt. 15. sz.).

és felelősségre vonási gyakorlat túl elnéző, a joghátrány alkalmazás pedig túl enyhe volt. Ezzel szemben viszont az ellenőrzési és szankcióalkalmazási gyakorlat a hazai kis-, és középkategóriájú élelmiszeripari és kereskedelmi cégekkel szemben tendenciózusan és megalapozatlanul túl szigorúan járt el. A velük szembeni vizsgálatokat igen gyakran negatív elfogultsággal indították, amelyeknek a célja lehetőleg minél több és minél nagyobb összegű bírságok kiszabása volt, az előző kormányzat államháztartási hiányának csökkentése érdekében. Emiatt e szektor ellenőrzésére az egyes településeket ellenőrök kommandó-szerű csapata szállta meg, amely addig vizsgálódott, míg valamilyen – gyakran mondvacsinált – hiányosságot nem tudott felmutatni, amit aránytalanul magas bírsággal sújtott.⁶² Ezt a multinacionális cégekkel a korábbi szociál-liberális kormány ellenőrzési mechanizmusa nem merte megtenni, mert félt, hogy kimegy az országból. A gazdasági és fogyasztóvédelmi ellenőrzés, valamint az annak eredményeként záruló intézkedési és szankcionálási gyakorlat terén az egyenlő bánás elvét ezért a második Orbán-kormánynak sürgősen helyre kell állítani. Egyforma szigorral és pártatlanul szükséges eljárni mind a multinacionális, mind a hazai nagyvállalati, mind pedig a hazai kis-, és középvállalati szektor esetében. Ezt kívánja a termelés és az ellátás biztonságának az érdeke.

Úgy tűnik, hogy a 2010 tavaszi kormányváltás után a gyakorlat ilyen irányban kezd kialakulni. Erre utal, hogy a kelet-magyarországi plázákban az ősz folyamán megjelent német eredetű penizilinnel szennyezett marhahúst a fogyasztóvédelmi felügyelet mindenütt radikálisan súlyos bírságkiszabás mellett elkobozta és megsemmisítette (Kossuth R.2010.10.03.).

Ami pedig a mezőgazdasági termelést illeti, utaltunk rá, hogy az EU támogatási rendszere a közép-kelet-európai régiót érintve kedvezőbb támogatást biztosít a nagyobb méretű farmok részére, ezen kívül pedig egyes ágazatokat a többihez képest előnyösebb támogatásokban részesíti. Minthogy ez az agrártámogatási mechanizmus az egyes országok – különösen a közép-kelet-európai országok, így Magyarország sajátosságaira tekintettel nincs, az ezzel összefüggő hátrányokat az egyes tagor-

---

⁶² Csak minőségi áruval tudunk piacra jutni. Magyar Hírlap, 2009. szeptember 8. sz. 4. o.

szágoknak kell saját nemzeti szubvencióikkal kiegyenlíteniük. Ez hatványozottan vonatkozik Magyarországra is.

Mindezekon kívül szükséges szólni arról az örvendetes jelenségről, hogy a MAGOSZ országos jelleggel elindította a „Co-op” hálózatot, megszervezve az értékesítési szövetkezeteket és azok országos kiterjedésű élelmiszerkereskedelmi üzlethálózatát, ami egyre szélesedik és sűrűsödik⁶³. A hálózat beszállítói túlnyomó részt kis-, és közepes méretű családi gazdaságok üzemeltetői. Ez egyúttal egyre érezhetőbbé váló konkurenciát jelent majd a multiknak, amely meggondolásra készíti őket a tekintetben, hogy mennyire vihetik le a termelőkkel szemben az átvételi árakat és mennyire vihetik fel a fogyasztói árakat. A MAGOSZ által megszervezett „Co-op” beszerző-értékesítő szövetkezeti hálózat előnye az, hogy egyfelől csökkenti a magyar mezőgazdasági termelés kiszolgáltatott helyzetét a külföldi élelmiszerfeldolgozó iparral és élelmiszerkereskedelemmel szemben, másfelől rászorítja őket arra, hogy egyre jobb minőségben és egyre reálisabb áron legyenek kénytelenek áruikat a fogyasztók rendelkezésére bocsátani. Hogy ez így megvalósuljon, annak azonban az is feltétele, hogy a Co-op beszerző-értékesítő szövetkezeti hálózat folyamatosan bővítse választékát és vigyázzon a minőségre.

E Co-op beszerző-értékesítő szövetkezeti rendszert kezdi szervesen kiegészíteni a kistelepülések polgármesteri irodája vagy közüzeme által a községi földeken megszervezett közhasznú munkával végzett termelés, valamint a családi gazdákkal történő termeltetés és a község által üzemeltett boltban községi közhasznú munkával, valamint a családi gazdaságokban előállított termékek értékesítése.⁶⁴ Az lenne a kívánatos, hogy ez az egyre szélesedő községi önellátó rendszer bekapcsolódjon Co-op hálózatba. Így együtt eredményesen meg lehetne oldani a vidéki munkanélküli lakosság községi áruutalványos rendszerrel történő élelmiszerellátását a Monokon bevezetett rendszerhez hasonlóan.

Ugyanakkor a beszerző-, és értékesítési szövetkezeti hálózatot mind a családi mezőgazdasági farmok, mind pedig az újra megalapítan-

---

⁶³ Kezébe vette a jó sorsát a szatmári Túristvándi. Magyar Hírlap, 2009. július 16. sz. 5.

o.

⁶⁴ U. ott

dó és fejlesztendő hazai kis-, és középméretű élelmiszerfeldolgozó és egyéb ipari vállalkozások integrálására, valamint ezen keresztül üzleti érdekeik védelmére minél gyorsabban országos hálózatként kellene ki-fejleszteni. Ebben a formában ma egy olyan kombinált beszerző-értékesítő és fogyasztási szövetkezeti formának van létjogosultsága Magyarországon mind a mezőgazdasági-élelmiszergazdasági ágazatban, mind pedig a lakosságot érintő egyéb ipari és kereskedelmi ágazatokban, ahol a termelők, előállítók, valamint a fogyasztók egyaránt tagjai a szövetkezetnek, a szövetkezet működtetését pedig alkalmazási elsőbbséggel a szövetkezet tagjai végeznék. Ezzel is hozzá lehetne járulni a munkanélküliség csökkentéséhez. Továbbá érdemes lenne azon is gondolkodni, hogy miként lehetne egy magyar takaré-, és mezőgazdasági, valamint ipari-kereskedelmi kis-, és középvállalkozásokat segítő hazai hitelszövetkezeti hálózatot távlatilag kialakítani, esetleg az OTP-vel együtt működve. Az osztrák Raiffeisen és a holland hitelszövetkezeti hálózat ugyanis napjainkra meglehetősen messze került az önszegély és a kölcsönös segítségnyújtás szövetkezeti elvétől, ami a Raiffeisen bankot magyarországi működésében hatványozottan érvényesül.

V.

A munkaszerződés és a fogyasztóvédelem összefüggése a gyakorlatban

Ugyancsak a holland gazdasági jogelmélettől származik, és ma már a magyar jogirodalomban is megtalálható az az álláspont, hogy a munkaszerződés és a munkaviszony erőteljesen hasonlít a fogyasztói szerződésekhez. Mint ahogy a fogyasztó az iparszerű szolgáltatást nyújtó cégtől, ugyanúgy a munkavállaló is kiszolgáltatott helyzetben áll a munkáltatójától. Ezt erősíti az is, hogy a fogyasztói szerződésekhez hasonlóan a munkaszerződéskötések körében is egyre terjed az előre gyártott blanketták használata. Ez a kérdés jogelméleti része. Gazdaságpolitikai indíttatású jogszabályalkotási oldala viszont az, hogy a neoliberális globalizációs világrámlat hatására az Európai Gazdasági Közösség által kibocsátott irányelveket az Európai Unió sorra módosítja a munkavállaló

lók hátrányára⁶⁵. Ez érvényesül munkaidőnövelési és pihenőidő-, valamint szabadságrövidítési jelleggel a munkaidőről, a pihenőidőről és a szabadságról szóló irányelvnél, továbbá a munkáltatói jogutódlási irányelvnél a jogutód munkáltatónak a munkavállalók irányában fennálló kötelezettségeinek lazítása miatt, valamint a csoportos létszámleépítésnél az alkalmazás szűkítését illetően az elküldeni szándékolt csoportlétszám emelése folytán.

Ezen kívül az itt tárgyalt tágabb értelmű fogyasztóvédelem és a munkanélküliség alakulása között szoros összefüggés mutatható ki. Abban ugyanis, hogy a Bajnai-kormány leköszönése idejére Magyarországon 10% fölé nőtt a munkanélküliek száma, jelentősen közrehatott, hogy egyre több munkahelyteremtő kis-, és középvállalkozás, valamint családi gazdaság ment tönkre részben fogyasztói megrendelési hiány, részben az alvállalkozók kisémmizése, részben a termékeiknek a multik által igen alacsony átvételi árfizetése, részben a bankok magatartása, részben pedig a hazai beszállítói kört feláldozó privatizáció következtében. Nem véletlen, hogy a Foglalkoztatási Törvény 2005. évi módosítása során a munkanélküli segélyezést ki kellett terjeszteni a tönkrement vállalkozókra is. Ugyanakkor el kell mondani azt is, hogy az Európai Unió néhány megfontolatlan intézkedésével is a munkanélküliség növekedését idézte elő. Azáltal pl., hogy elrendelte a hagyományos villanykörtegyártás leállítását és a jövőt illetően csak az energiatakarékos villanygő gyártását engedélyezte, a TUNGSRAM-ot megvásárolt amerikai cég költségkímélés okából nem hajlandó technológiát váltani, hanem inkább bezárja magyarországi üzemét. Ennélfogva a szakszervezeti vezetők álláspontja szerint közel százezer munkavállaló és beszállító veszíti el megélhetési forrását. Ami pedig a munkaviszony megszüntetés amerikai gyakorlatát illeti, az egészen egyszerűen úgy történik, hogy a munkáltató közli a munkavállalóval, hogy gazdasági okból nem tud részére munkát biztosítani. Ezért kéthetes időtartamra fizetést folyósít a részére anélkül, hogy dolgozna. Egyúttal közli azt is, hogy amennyiben ismét lesz munka, akkor behívja, ami vagy megtörténik, vagy nem. Mivel pedig az USA-ban a családok többsége banki hitellel és részletre vásárolt lakásban vagy

---

⁶⁵ Prugberger, Az európai munkajogi szabályozás módosulásának és kiegészítésének kihatása a munkavállalók szociális érdekeire. Európai Jog, 2009/4. sz. 20-27. o.

házingatlanban lakik, ahol a törlesztésekre a házastársak egyikének a kerestetét teljesen elviszik. Ezért a már bemutatott kilakoltatások és a már letörlesztett részletek elvesztése elkerülhetlenné válik.⁶⁶ Ebből is leszűrhető, hogy a Magyarországon 2009. december 14-én elfogadott új előírások az áthidaló kölcsön visszafizetésének az eredeti 5 éves határidejét 8 évre csak a munkaviszonyban állók esetében hosszabbították meg, nem oldja meg a problémát.

Mindebből leszűrhető, hogy szoros összefüggés áll fenn a fogyasztóvédelem, a kis-, és közepes hazai beszállítókat védő gazdaságpolitika és a munkavállaló-centrikus foglalkoztatáspolitikák között.

---

⁶⁶ Szigeti Jenő, 22. sz. jegyzet